

Sjöbodar och vedbod på Husarö

Antikvarisk medverkan vid renovering av sjöbodar och vedbod på Husarö, Ljusterö socken, Österåker kommun, Uppland, Stockholms län

Rapport 2011:51

Albin Uller

Sjöbodar och vedbod på Husarö

Antikvarisk medverkan vid renovering av sjöbodar och vedbod på Husarö, Ljusterö socken, Österåker kommun, Uppland, Stockholms län

Rapport 2011:51

Albin Uller

Rapporten finns i PDF-format på adressen
www.stockholmslansmuseum.se

Bild framsida: Sjöbodarna efter renovering från sydost. Foto Albin Uller Lp20111203.

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Redaktionell bearbetning: Göran Werthwein
Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133
Nacka 2011

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	6
<i>Sjöbod A</i>	7
<i>Sjöbod B</i>	9
<i>Vedbod</i>	11
Avvikelser från arbetshandlingar	13
Iakttagelser under renoveringen	13
<i>Sjöbod A</i>	13
<i>Sjöbod B</i>	14
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	14
Övriga handlingar med relevans för ärendet	14
Administrativa uppgifter	14

Bilden visar bodarnas placering innan renoveringen. Foto Albin Uller Lp20111200.

Bilden visar takens överlappning innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111201.

Sammanfattning av utförda åtgärder

Arbetet har omfattat lagning och byte av skadat timmer. Byte av panel och golv samt nya tak.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Sjöbodarna härstammar troligtvis från 1700-talet och är placerade vid den gamla hamnen som nu är igenfylld.

Utförda åtgärder

Sjöbod A och B skiljer sig lite åt i storlek där bod B är något större och troligtvis äldre. Konstruktionsmässigt är det bara detaljer som skiljer dem åt men bod B förefaller vara mer välbyggd. Gavlarna mot den gamla hamnen har svalen som kragar ut över ingångarna och där långfasadernas timmervarv fortsätter förbi knutarna och bildar skyddande nischer. Båda bodarna är tillbyggda med panelinklädda stolpkonstruktioner på motstående gavlar. Bodarna var bara bitvis dymlade och de nya varven har dymlats endast om det var nödvändigt för stabiliteten.

Beslut togs tidigt att flytta sjöbod A en bit för att undvika den fuktbelastning på fasaderna som har uppstått pga att bodarna varit för tätt placerade och takens språng har överlappat varandra. Detta även för att undvika en förvanskning av utseendet vilket hängrännor skulle innebära. Man har även grävt bort allt material som fanns under bodarna då de står över gryta i berghällen där vatten och organiskt material lätt samlas. En ränna skall öppnas upp från grytan så att nytt vatten kan rinna ut och inte bli stående.

*Bilden visar takens överlappning innan renoveringen.
Foto Albin Uller Lp20111202.*

De stockar som löpte parallellt undernockåsarna ersattes med nya som är längre enligt förlaga från äldre fotografi. De delarna av stockarna som sticker ut genom röstena mot den gamla hamnen har troligtvis använts för att hissa upp saker från båtarna.

Sjöbod A

Sjöboden består av en ursprunglig timrad del med dörröppning på gaveln ut mot den gamla hamnen samt en senare tillkommen panelinklädd stolpkonstruktion på den motstående gaveln. Det plåttäckta spån- och brädtaket vilande på högben var i så dåligt skick att det måste bytas ut och har ersatts med ett nytt brädtak i förhållandevis kraftig dimension för att klara

*Bilden visar bodarnas placering efter renoveringen.
Endast Sjöbod A, den vänstra, är flyttad. Foto Albin Uller
Lp20111211.*

*De nya stockarna som sticker ut genom gavelröstena.
Foto Albin Uller Lp20111204.*

*Sjöboden från sydost innan renovering. Foto Albin Uller
Lp20111221.*

Sjöboden från sydost efter renovering. Foto Albin Uller Lp20111218.

Timmer till sjöbod A bilas på plats. Foto Albin Uller Lp20111220.

Sjöbod A under återuppförande. Foto Albin Uller Lp20111219.

längre underhållsperioder. Spåren efter de gamla takåsarna var fortfarande synliga i de timrade gavelrösterna och har använts igen för det nya taket. Taket kommer att strykas med tjära. Dörröppningen på gaveln mot den gamla hamnen har kompletterats med gotar som helt saknades.

För att kunna jobba med sjöbod B plockades sjöbod A ner och märktes upp. Timmervarven uppvisade stora rötskador och flertalet har bytts ut. De nya varven har bilats på plats och arbetet med detta har bland annat visats upp under Husarödagen som anordnas av Hembygdsföreningen. Så mycket som möjligt av det ursprungliga materialet har återanvänts. Man har även sett över äldre timmerlagningar och åtgärdat dessa. Den panel som bitvis täckte den timrade delen för att skydda de rötskadade timmervarven togs bort helt för att tydligt markera de olika delarna av byggnaden. Den panel som klädde in den tillbyggda delen byttes ut mot okantad lockpanel för ett mer ursprungligt utseende och för att bättre stämma överens med utseendet på Sjöbod B. Fasaderna stryks nästa år med röd slamfärg som kokas på plats och blandas med tjära. Dörrarna stryks enbart med tjära.

Gaveln på Sjöbod A mot den gamla hamnen. Foto Albin Uller Lp20111224.

Flera av sjöbodens grundstenar fattades eller hade flyttat på sig och därför orsakat sättningar. Grundstenarna kompletterades och återplacerades under boden på den nya positionen.

Plankgolvet i den timrade delen rengjordes och såpades. Endast en halv planka behövdes bytas ut. Golvet i tillbyggnaden byttes ut helt pga rötskador.

Sjöbod B

Sjöboden består av en ursprunglig timrad del med dörröppning på gaveln ut mot den gamla hamnen samt en senare tillbyggd stolpkonstruktion på den motstående gaveln klädd med okantad lockpanel. Det plättäckta spån- och brädtaket vilande på högben var i så dåligt skick att det måste bytas ut och har ersatts med ett nytt brädtak i förhållandevis kraftig dimension för att klara längre underhållsperioder. Spåren efter de gamla takåsarna var fortfarande synliga i de timrade gavelröstena och har använts igen för det nya taket. Taket stryks med tjära.

Timmervarven uppvisade stora rötskador och flertalet har bytts ut eller lusats i till häften. Utöver de utvändiga rötskadorna på fasaderna så visar skador på insidan att timret i bod B troligtvis vänts ut och in vid något tillfälle för att förlänga

Golvet i Sjöbod A innan renoveringen. Foto Albin Uller Lp20111225.

Golvet i sjöbod A efter renoveringen. Foto Albin Uller Lp20111205.

Sjöbod B från nordväst innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111245.

Sjöbod B från nordväst efter renovering. Foto Albin Uller Lp20111209.

Sjöbod B under renovering. Här syns tydligt hur det östra gavelröstet är utflyttat. Foto Albin Uller Lp20111199.

Sjöbod B med renoverat och vänt gavelröste samt nya åsar. Foto Albin Uller Lp20111236.

bodens livslängd. Detta kan ha skett när bodarna flyttades till sitt nuvarande läge vid hamnen. Det västra röstet har nu vänts tillbaka för att passa in med de nya åsarna. Gavelröstet mot den tillbyggda delen har någon gång flyttats ut i fasaden och utgör nu en del av den panelklädda stolpkonstruktionen. Därför är det endast en lägre vägg som invändigt skiljer den timrade delen från den tillbyggda. Klossar sätts i urtagen för de borttagna högbenen i hammarbandet samtnockåsen för att visa spåren efter det äldre taket.

De nya timmervarven har bilats på plats och arbetet med detta har bland annat visats upp under Husarödagen som anordnas av Hembygdsföreningen. Så mycket som möjligt av det ursprungliga materialet har återanvänts. Man har även sett över äldre timmerlagningar och åtgärdat dessa. Fasaderna stryks nästa år med röd slamfärg som kokas på plats och blandas med tjära. Dörrarna stryks enbart med tjära.

Det flatbilade golvet innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111243.

Det flatbilade golvet under renovering. Foto Albin Uller Lp20111233.

Flera av sjöbodens grundstenar fattades eller hade flyttat på sig och därför orsakat sättningar. Grundstenarna har återplacerats och kompletterats.

Det flatbilade golvet i den timrade delen var kraftigt rötskadat och hade rasat ner på marken. Endast tre stycken stockar kunde återanvändas. Den resterande delen av golvet kompletterades med nya flatbilade stockar. För stabilitetens skull dymlas de fast i den mittersta av de nya bärlinorna.

Vedbod

Taket som är täckt med handslaget enkupigt lertegel var ursprungligen ett ryggåstak men sidoåsarna hade plockats bort vid något tillfälle och taket var inte dimensionerat för att bära tyngden av teglet och hade därför stöttats upp från insidan. Ett nytt brädtak har nu lagts som undertak och teglet har återplacerats.

Sjöbod B från nordost innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111247.

Vedboden från sydost efter renovering. Foto Albin Uller Lp20111253.

Det gamla taket med stötta. Foto Albin Uller Lp20111251.

Vedboden från sydost innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111249.

Vedboden från sydväst innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111248.

Vedboden från sydväst efter renovering. Foto Albin Uller Lp20111254.

Vedboden från nordväst innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111252.

Östra gaveln innan renovering. Foto Albin Uller Lp20111250.

Vedbodens timmerstomme var delvis panelin-klädd. Västra gaveln samt östra gavelns röste var klädda med okantad lockpanel. Den södra långfasaden hade en enkel panel på den vänstra sidan som satts upp tillfälligt för att skydda timret från ytterligare skador. Alla fasader har nu klätts med okantad lockpanel, den västra gaveln har behållit sin befintliga lockpanel.

Timmerstommen uppvisade stora rötskador. På den södra långfasaden hade det tagits upp en öppning som inte hade säkrats med vare sig goter eller följare vilket gjorde att fasaden börjat kalva. Öppningen som behövs har nu säkrats upp med gotar. Timret i den norra fasaden hade sågats av ungefär mitt på väggen vilket gjorde konstruktionen instabil. Följare har nu monterats på samtliga fasader samt i hörnen för att säkra upp stommen. Knutskallarna var i så dåligt skick att knutlådor har monterats.

Tack vare att vedboden fick ny panel kunde en stor del av det skadade timret behållas och upplevelsen inifrån är att det mesta av stommen är bevarad. Boden som tidigare hade ett jordgolv fick även ett nytt plankgolv för att det ska vara möjligt att där visa upp föremål som Lotsmuseet har samlat.

Avvikelser från arbets- handlingar

Inga avvikelser förekom.

lakttagelser under renoveringen

Sjöbod A

Några av bräderna i svalen uppvisar spår efter kransågning.

Undersidan av det återanvända golvet har märken som påminner om spantmärken vilket tyder på att det är återanvänt sedan tidigare.

Vedboden från nordväst efter renovering. Foto Albin Uller Lp20111255.

Det nya golvet samt de båda dörröppningarna. Foto Albin Uller Lp20111256.

Det nya golvet samt bevarad timmervägg. Foto Albin Uller Lp20111257.

Sjöbod B

Dörren på gaveln till den timrade delen är sammanfogad med tränaglar samt uppvisar spår av kransågning. Detta tyder på att dörren sannolikt är ursprunglig för sjöbod B.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Renoveringen utfördes i enlighet med gällande arbetshandlingar och tillstånd. Tillkommande åtgärder genomfördes under fortlöpande dialog med den antikvariskt medverkande samt länsstyrelsen. Renoveringen har utförts med god hänsyn till bodarnas kulturhistoriska värden.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

Hantverkarna har sammanställt en egen dokumentation av renoveringen.

Administrativa uppgifter

Objekt:	<i>Sjöbodar och vedbod på Husarö</i>
Socken:	<i>Ljusterö</i>
Kommun:	<i>Åkersberga</i>
Landskap:	<i>Uppland</i>
Arbetshandlingar:	<i>Åblund Byggnadsvård</i>
Länsstyrelsens beslut:	<i>Dnr 434-08-17536, 434-10-14569</i>
Byggherre/beställare:	<i>Ester och Gunnar Björklunds Stiftelse</i>
Entreprenörer:	<i>Åblund Byggnadsvård</i>
Antikvarisk medverkan:	<i>Stockholms läns museum genom Albin Uller</i>
Byggnadstid:	<i>2011-07 – 2011-10</i>
Antikvarisk slutbesiktning:	<i>2011-10-31</i>

